

LEXICALE VERGELIJKINGEN MET DIEREN IN HET NEDERLANDS, FRANS EN POOLS

BEATA POPLAWSKA

ABSTRACT

Lexical comparisons with animals in Dutch, French and Polish

Comparisons belong to the field of phraseology. They often have their permanent structure and their meaning is or should be easy to understand, because the given adjective or verb refers to the characteristic of an animal, which is after all a human metaphor (eg. *stubborn as a mule, swim like a fish*). We therefore assume that the most comparisons will be seen as completely transparent (*doorzichtig*). The present study explains the following phraseological concepts: transparency (*doorzichtigheid*), compositionality (*compositionaliteit*) and motivation (*gemotiveerdheid*). The research corpus is narrowed to a specific group of animals: farm animals. Based on the Dutch language, we search for French and Polish equivalents. The article also presents research results and conclusions.

Key words: comparisons; animal names; phraseology; Dutch; French; Polish

1. Inleiding

Lexicale vergelijkingen zijn een tak van de fraseologie. Mensen gebruiken in dagelijkse gesprekken relatief veel vergelijkingen, waarschijnlijk omdat ze daardoor in staat zijn hun emoties beter uit te drukken. Bovendien wordt de taal beeldender. Een voorbeeld van twee alledaagse zinnen: *Wat zeg je nou? Alles wat je zegt, is onzin!* en ter contrast twee zinnen waarvan de tweede versterkt is: *Wat zeg je nou? Je kletst als een kip zonder kop!* De tweede variant is tevens beeldender. Vaak hebben vergelijkingen ook een poëtische functie, schrijvers en dichters gebruiken ze frequent. Of vergelijkingen tevens een verduidelijkende functie hebben, is echter dubieus. Volgens Karel van het Reve zijn vergelijkingen bijvoorbeeld verre van verhelderend (Van het Reve 1978). We kunnen voorlopig vaststellen dat vergelijkingen door de volgende functies worden gekenmerkt: een poëtische functie, een beeldende functie en een versterkende functie.

Er bestaan diverse types vaste verbindingen die de vorm van een vergelijking hebben. Ze zijn in de meeste gevallen gemakkelijk te begrijpen voor de lezer of toehoorder. Ook bij vergelijkingen met een dierement is begrip vaak makkelijk omdat er aan een dier

meestal een bepaald set kenmerken – positief dan wel negatief – wordt toegeschreven. Dat helpt ons de betekenis van een metafoor beter te begrijpen. Laten we beginnen met een citaat van Lakoff & Johnson:

“Most people think they can get along perfectly well without metaphor. We have found, on the contrary, that metaphor is pervasive in everyday life, not just in language but in thought and action. Our ordinary conceptual system, in terms of which we both think and act, is fundamentally metaphorical in nature.” (2003: 8)

Metaforen zijn als een afzonderlijke groep vaste verbindingen een uitgebreide studie waard. Kowalska-Szubert stelt:

“Het frequente gebruik van de vergelijkingen leidt ertoe dat de beeldspraak van dit soort constructies steeds rijker en plastischer wordt, met als gevolg dat ook de syntactische en morfologische mogelijkheden van de verbindingen steeds groter worden.” (Kowalska-Szubert, 1996: 55)

Met andere woorden: omdat de mens de neiging heeft om het onbekende met het bekende te vergelijken, verwijst hij naar objecten die hij vaak ziet en dus goed denkt te kennen. Zo zijn dieren altijd een goede referentie (geweest) omdat de mens in zijn omgeving dieren heeft (of tenminste door de eeuwen heen heeft gehad; het contact met de dieren is vandaag de dag niet meer zo vanzelfsprekend maar de taal ontwikkelt zich over een langere tijd). Hoe langer men ergens contact mee heeft (in dit geval dus met de dieren), hoe beter men het leert kennen. Op deze manier worden de vergelijkingen steeds meer toegespitst. We bewegen ons niet alleen aan de oppervlakte maar dalen dieper af in het wezen, in de essentie van het geobserveerde object. Het gaat dus in feite niet om de frequentie van het gebruik van de verbindingen maar om het creatieve potentieel van het object waarnaar wordt verwezen.

In dit onderzoek wordt het begrip ‘dieren’ beperkt tot een concrete groep vergelijkingsconstructies met 16 dieren van de boerderij: *paard, os, ezel, koe, kalf, stier, varken, eend, kip, haan, hen, gans, geit, schaap, ram, lam*. Waarom deze beperking? Deze soorten dieren waren altijd dichtbij de mens en ze vormen vaak een weerspiegeling van het menselijke gedrag. Het corpus is gebaseerd op alle vergelijkingen met de eerder genoemde dieren die in *Van Dale Groot Woordenboek van de Nederlandse taal* voor het Nederlands, *Dictionnaire Larousse: La Symphonie animale. Les animaux dans les expressions de la langue française* voor het Frans en *Słownik Porównań* voor het Pools gevonden zijn. Ik moet toevoegen dat ik alleen voor het Nederlands gebruik heb gemaakt van een ‘algemeen woordenboek’ en niet van een gespecialiseerd (fraseologisch) woordenboek als voor het Frans en Pools, omdat een dergelijk woordenboek op het tijdstip van mijn analyse niet beschikbaar was. Aan het begin van deze bijdrage worden de volgende vragen beantwoord: ten eerste, hoeveel vergelijkingen met voornoemde dieren hebben het Nederlands, Frans en Pools in de genoemde corpora en welke dieren komen het meest in elke taal voor. Vervolgens wordt het Nederlands als uitgangstaal gebruikt en worden equivalenten gezocht in het Frans en het Pools. We nemen aan dat semantische equivalenten andere dieren of andere elementen kunnen bevatten. Hoe zit dat precies? Is het altijd mogelijk om een passend equivalent te vinden? De verschillen zijn natuurlijk het interessantst.

2. Theoretisch kader

Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal hanteert de volgende definitie voor ‘vergelijking’:

“[...] stijlfiguur waarbij men een zaak of eigenschap nader bepaalt door haar overeenkomst met een andere, gelijkenis (‘een kleur als vuur’; ‘een kerel als een boom’).” (2005: 3840)

Volgens die definitie is het dus altijd mogelijk om een gelijkenis te zien. De vergelijkingen hebben dikwijls een vaste vorm. We kunnen vergelijkingen op grond van morfologisch-syntactische criteria indelen. We onderscheiden drie hoofdgroepen:

- *zo(als) (comme, jak)* + adjectief of adverbium + verbindend partikel *als* + substantief – bijvoorbeeld *(zo) koppig als een ezel, tête comme un âne, uparty jak osioł*.
- verbum (werkwoordelijke groep) + verbindend partikel *als (comme, jak)* + substantief (dier) – bijvoorbeeld *werken als een paard, travailler comme un boeuf, harować jak wół*.
- verbum + verbindend partikel *als (comme, jak)* + substantief (dier) + bijwoordelijke bepaling – bijvoorbeeld *zich voelen als een vis in het water, se sentir comme un poisson dans l’eau, czuć się jak ryba w wodzie*.

Daarnaast dient erop gewezen te worden dat het Nederlands zich van het Frans en het Pools onderscheidt door de mogelijkheid van zogenaamde versterking. Het gaat om woorden die voor een adjectief staan en een versterkende functie hebben. Bijvoorbeeld *razendsnel* betekent ‘heel erg snel’, ‘ontzettend snel’. Versterkingen vervullen soms een functie die vergelijkbaar is met vergelijkingen. Door het samenvoegen van twee componenten ontstaat dan een soort vergelijkingseffect zoals in *aartsdom, foeilelijk, ijskoud, messcherp, kaarsrecht*. De laatste drie voorbeelden kunnen ook met behulp van een vergelijking uitgedrukt worden: *ijskoud = zo koud als ijs, messcherp = zo scherp als een mes en kaarsrecht = zo recht als een kaars*.

Soms is het onmogelijk om van een versterking een vergelijking te maken, bijvoorbeeld *mierzoet* is niet gelijk aan **zo zoet als een mier* (*zo zoet als honing/suiker* kan daarentegen wel). Het omgekeerde kan ook niet systematisch: van een vergelijking een versterking maken: *zo glad als een aal* is niet gelijk aan **aalglad* (*spiegelglad* of *spekglad* bestaan daarentegen wel). Het Pools en Frans kennen dit fenomeen niet.

Enkele fraseologische termen die ten slotte met de categorie ‘vergelijkingen’ verbonden kunnen worden, zijn: ‘doorzichtigheid’, ‘compositionaliteit’ en ‘gemotiveerdheid’.

2.1 Doorzichtigheid

De term ‘doorzichtigheid’ specificeert op welke manier de betekenis van een verbinding tot stand gekomen is:

“[...] de doorzichtigheid van de verbinding is afhankelijk van de mate waarin de taalgebruiker in staat is te doorzien op welke wijze de betekenis van de verbinding uit die van de samenstellende delen tot stand is gekomen.” (Verstraten, 1992: 99)

Dit begrip wordt als *subjectief* beschouwd, want voor bepaalde taalgebruikers kan dezelfde vaste verbinding volkomen doorzichtig zijn ofwel ondoorzichtig. Taalgebruikers hebben namelijk verschillende voorstellingen van een bepaalde vaste verbinding. Dit hangt tevens af van hun wereldkennis. We kunnen drie soorten doorzichtigheid onderscheiden:

- geheel doorzichtig,
- gedeeltelijk doorzichtig,
- geheel ondoorzichtig.

In het algemeen is de betekenis van vergelijkende constructies gemakkelijk te begrijpen omdat het bewuste adjectief/verbum vaak aan een kenmerk van een dier refereert en dit dier een metafoor van de mens lijkt te zijn. We kunnen verwachten dat de meeste vergelijkingen met dieren als geheel doorzichtig kunnen worden beschouwd. Of zoals Kowalska-Szubert het stelt:

“Alle vergelijkende constructies zijn gedeeltelijk of helemaal doorzichtig.” (1996: 112)

2.2 Compositionaliteit

Volgens Verstraten (1992) heeft:

“Het begrip *compositionaliteit* [...] betrekking op de manier waarop de betekenis is opgebouwd.” (1992: 98)

Compositionaliteit betekent met andere woorden dat de betekenis van een taaluiting op een systematische manier afhangt van:

- de betekenis van de aanwezige woorden/morfemen
- de manier waarop de grammatica deze woorden aan elkaar plakt.

We kunnen volgens Verstraten drie soorten compositionaliteit onderscheiden:

- geheel compositioneel (wanneer alle morfemen binnen een vaste verbinding letterlijk worden gebruikt, bijv. *vliegende schotel, blauwe lucht*)
- gedeeltelijk compositioneel (wanneer één of meer, maar niet alle, woorden letterlijk worden gebruikt, bijv. *zijn gewicht in goud waard zijn, werken als een paard, zwemmen als een eend*),
- geheel niet-compositioneel (geen van de woorden binnen een vaste verbinding worden letterlijk gebruikt, bijv. *ruwe bolster, van een mug een olifant maken, de koe bij de horens vatten*).

2.3 Gemotiveerdheid

Een vergelijking is gemotiveerd als we vast kunnen stellen welke factor/oorzaak heeft bijgedragen aan het ontstaan van de vaste verbinding. De vraag is met andere woorden

of we in staat zijn de motivatie van de verbinding te begrijpen. Kowalska-Szubert stelt in dit verband:

“Indien we namelijk aannemen dat de verbinding *zo koppig als een ezel* zich op een langdurige observatie van het gedrag van een ezel baseert, is de vergelijking *nijdig als een spin* helemaal niet meer uit te leggen.” (1996: 113)

Anders gezegd, mensen hebben altijd meer aandacht geschonken aan ezels dan aan spinnen. Daar zijn twee redenen voor: ten eerste is een ezel in onze wereld veel groter dan een spin en dus is het eenvoudiger om ezels te observeren. Ten tweede is de ezel als trek- en lastdier ook van economisch belang voor de mens wat van de spin niet kan worden gezegd. Dit verklaart waarom vergelijkingen met ezels eenvoudiger te bedenken, te gebruiken en te begrijpen zijn dan die die op spinnen focussen.

Vergelijkingen kunnen vervolgens ingedeeld worden naar de graad van motivatie. We onderscheiden er drie:

- gemotiveerd, als we een oorzaak kennen van het ontstaan van de betreffende vaste verbinding (bijv. werken als een paard – de paarden werden jarenlang voor zware werkzaamheden gebruikt)
- gedeeltelijk gemotiveerd, als we de eigenlijke oorzaak kunnen vinden (bijv. zich zo lekker voelen als een kip – vrije kippen maken een opgewekte indruk wat op hun blijmoedige geestestoestand zou kunnen wijzen),
- niet gemotiveerd, als we geen reden kunnen ontdekken waarom zo’n vaste verbinding is ontstaan (bijv. *nijdig als een spin* – uit de observatie van spinnen kunnen verschillende conclusies worden getrokken maar vrijwel geen ervan rechtvaardigt het gebruik van het woord *nijdig*).

Motivatie is nauw verbonden met doorzichtigheid of zoals Verstraten opmerkt:

“[...] als we een verbinding doorzien, dan betekent dat waarschijnlijk ook dat we de motivatie van de verbinding begrijpen.” (1992: 99)

3. Onderzoekresultaten

Voor het Nederlands hebben we de volgende vergelijkingen geanalyseerd: *zo sterk als een paard, werken/zweten als een paard, koorts als een paard hebben, honger als een paard hebben, een hoer als een paard, een wijf als een paard, een nicht als een paard, slapen als een os (syn. als een roos/marmot), zo dom als het achtereind van een koe/varken, een waarheid als een koe, van iets verstand hebben als een koe saffraan (eten), kijken als een hond op een zieke koe, schreeuwen/gillen als een mager (speen)varken, als de varkens knorren bij de volle trog, als een varken, zwemmen als een eend (syn. zwemmen als een vis), zo flauw/schor als een kip, zo blind als een kip, er als de kippen bij zijn, lopen als een kip die haar ei niet kwijt kan, als een kip zonder kop redeneren/ zich zo lekker voelen als een kip (syn. zich als vis in het water voelen), hij is baas in ’t kippenhok als de haan er niet is, rood zien als een (kalkoense) haan, hij stapt als een haan (van een stoter), lopen als een (vette) gans, zij lopen achter elkaar als de ganzen, lachen als een geit die uit de stad gaat, huppelen als een*

kalf, zo dom/onnozel als een kalf, als de kalveren op het ijs dansen, zo geduldig/onnozel als een schaap, zo gedwee als een lam; als een lam leven, zo mak als een lammetje, zo koppig als een ezel, loeien, snuiven als een stier, zo kwaad als een stier, balen als een stier.

Voor het Frans: *doux comme un agneau, bête comme un âne, têtu comme un âne, méchant comme un âne rouge/roux, saoul/gris comme un âne, crier, gueuler comme un âne, sérieux comme un âne qu'on étrille, entrer quelque part comme un âne dans un moulin, s'en moquer comme un âne d'un coup de bonnet, souffler comme un bœuf, saigner comme un bœuf, suer comme un bœuf, fort comme un bœuf, lourd comme un bœuf, marcher comme un canard, mouillé, trempé comme un canard, nager/plonger comme un canard, ça glisse comme sur les plumes d'un canard, travailler comme un cheval/ bœuf, lié comme crotte de chèvre, bondir comme un chevreau, manger comme un cochon, gras/gros/sale comme un cochon, soûl comme un cochon, saigner quelqu'un comme un cochon, camarades/amis comme cochons, heureux comme un tueur de cochon, fier comme un coq, rouge comme un coq/homard, se battre comme un coq, être/vivre comme un coq en pâte, frisé comme une poule mouillé, se coucher/se lever comme les poules, être comme une poule qui a trouvé un couteau, fort/puissant comme un taureau, grosse comme une vache, pleurer/pleuvoir comme une vache (qui pisse), bourré, plein comme une vache, sorcier comme une vache, parler français comme une vache espagnole, pleurer/crier/hurler comme un veau.*

Voor het Pools: *potulny/lagodny jak baranek, związać kogoś jak barana, trzęsć się jak barani ogon, idą ludzie na rzeź jak barany, głupi jak baran/ciele/osioł/gęś, cichy jak baranek, niewinny jak baranek/owieczka, beczec jak baran, działa coś na kogoś jak (czerwona) płachta na byka, stoi coś jak byk/wół, chłop jak byk, mocny jak byk, patrzeć/gapić się jak cielę/wół na malowane wrota, rozmawiać z kimś jak gęś z prosięciem, tuczy ktoś kogoś jak gęś, rządzić się jak szara gęś, wystrzelać jak kaczkę, spływa jak woda po kacze/gęsi, wali ktoś w kogoś jak w kaczy kuper, chodzić/kiwać się jak kaczkę, czerwony jak kogut/indyk (rak), piąć jak kogut, być napuszonym/nastroszonym jak dwa koguty, parskać jak koń/źrebak, zdrowy jak koń/byk, rzeć jak koń, silny jak koń/byk/wół (syn. jak niedźwiedź), kombinować jak koń pod górę, gnać jak koń, jeździć po kimś jak na łysej kobyłę, harować jak koń/wół/dziki osioł, chodzić jak koń w kieracie, beczec jak koza, skakać jak koza, chodzić za kimś jak cielę za krową, oczy jak u krowy, doić kogoś jak mleczną krowę, siedzieć jak kura na jajach/grzędzie, bazgrać jak kura pazurem, trafić się jak ślepej kurze ziarno, nosić się z czymś jak kura z jajkiem, znać się na czymś jak kura na pieprzu, uparty jak osioł/koziół/muł/baran, kuć jak dziki osioł, cichy jak owca, chodzić jak błędna owca, kwiczeć jak zarzynane prosię, brudny jak świnia, chlać/upić się jak świnia, pijany jak świnia/bydło, jeść/obeżreć się jak świnia, pchać się jak świnie do koryta/bydło, utyc jak wieprz, wolny jak dzika świnia, napisane jest jak wół, pasować jak wół do karety, ryczeć jak wół.*

In bovenstaand corpus komen allerlei verschillende vergelijkingen voor met de genoemde 16 dieren in het Nederlands, Frans en Pools. Voor de gevonden aantallen vergelijkingen, zie schema 1.

Schema 1: Gevonden aantallen vergelijkingen.

Nederlands	Frans	Pools
38	43	68

Dit stelt ons echter niet echt in staat conclusies te trekken met betrekking tot de reële hoeveelheid vergelijkingen in de drie talen. De eerste reden is dat de gebruikte woordenboeken moeilijk met elkaar te vergelijken zijn. Ten tweede rijst de vraag naar de lexicale bronnen van deze woordenboeken. Het ligt voor de hand aan te nemen dat er nog andere vergelijkingen met dieren vallen te ontdekken als we andere bronnen raadplegen.

Uit het onderzoek blijkt verder dat *paard* in het Pools het best is vertegenwoordigd (9), gevolgd wordt door *ram* (8), *varken* (8), *os* (7) en *stier* (6). In het Frans zijn het vooral vergelijkingen met *ezel* (8), *koe* (6), *os* (6) en *varken* (6). Voor het Nederlands gaat het om de dieren *paard* (7), *kip* (6) en *varken* (4). Het is opvallend dat het Nederlands als enige taal zoveel vergelijkingen met een kip bezit, in vergelijking met het Frans (0) en het Pools (0). Het Frans en Pools blijken de voorkeur aan de haan of de hen te geven. We kunnen ons afvragen waarom dat zo is. Volgens het *Prisma Pocketwoordenboek Nederlands-Nederlands* betekent *kip*: ‘een vrouwelijke hoen’, dus kan een kip gelijk zijn aan een hen (*poule*, *kura*) die wel in het Frans en Pools voorkomt.

Het Frans bezit slechts één vergelijking met *paard* (volgens het geraadpleegde woordenboek), terwijl het Nederlands er 7 heeft en het Pools 9. Het Pools kiest verder voor *ram* (8) terwijl het Nederlands en Frans geen vergelijkingen met dat woord. Ze kiezen in plaats daarvan voor *lam/schaap*. Samenvattend zijn er in het Frans geen vergelijkingen gevonden met *bélier* ‘ram’, *brebis* ‘schaap’, *oie* ‘gans’, *poulet* ‘kip’, in het Nederlands geen vergelijkingen met *ram* en *hen* en in het Pools geen vergelijkingen met *kurczak* ‘kip’ en *jagnię* ‘lam’. Zie schema 2.

Schema 2: Gevonden aantallen dieren.

Diernaam	Nederlands	Frans	Pools
1. Eend	1	4	4
2. Ezel	1	8	4
3. Gans	2	0	4
4. Geit	1	2	2
5. Haan	2	4	3
6. Hen	0	3	5
7. Kalf	3	1	2
8. Kip	6	0	0
9. Koe	4	6	3
10. Lam	2	1	0
11. Os	1	6	7
12. Paard	7	1	9
13. Ram	0	0	8
14. Schaap	1	0	3
15. Stier	3	1	6
16. Varken	4	6	8

Voor de in totaal 38 Nederlandse vergelijkingen hebben we Franse en Poolse equivalenten gezocht. De resultaten zijn af te lezen aan schema 3.

Schema 3: Poolse en Franse equivalenten.

Het totaal Nederlandse vergelijkingen	38
Gevonden Poolse equivalenten	17
Gevonden Franse equivalenten	14

Het Pools lijkt meer met het Nederlands overeen te komen dan het Frans als het gaat om vergelijkingen met boerderijdieren, hoewel het verschil klein is (3). Een andere vraag is: gebruiken het Nederlands, Frans en Pools dezelfde diersoorten in de vergelijkingen? Zie schema 4.

Schema 4: Dierlijke equivalenten.

	De dierlijke equivalentie
Frans met Nederlands	5 keer hetzelfde dier in een vergelijking
Pools met Nederlands	10 keer hetzelfde dier in een vergelijking
Pools met Frans	10 keer hetzelfde dier in een vergelijking

Er blijkt dus een potentieel hogere graad van overeenkomst tussen het Pools en het Nederlands en tussen het Pools en het Frans te bestaan dan tussen het Nederlands en het Frans. We kunnen daarom verwachten dat het Frans en het Nederlands meer fraseologische verschillen zullen vertonen in eventueel vervolgonderzoek (dat wil zeggen: andere dieren/elementen bevatten).

Natuurlijk komen er ook vaak andere dieren, of geen dieren in bepaalde vergelijkingen voor. Soms is er zelfs geen equivalent te vinden. Zie (1)–(3) voor enkele voorbeelden.

- (1) Slapen als een **os** – Spać jak **suseł** (*grondeekhoorn*) – Dormir comme un **loir** (*relmuis*)
- (2) Zo kwaad als een **stier** – Zły/wściekły jak **osa** (*wesp*) – Geen equivalent in het Frans.
- (3) Zo dom als het achtereind van een **koe/varken**; zo dom als een **kalf** – Głupi jak **baran** (*ram*), **cielę** (*kalf*), **osioł** (*ezel*) **gęś** (*gans*), but z lewej nogi (*linkerschoen*) – Bête comme un **âne** (*ezel*) une **oie** (*gans*), ses pieds/la lune (*de voeten, de maan*)

Vaak was het onmogelijk om een passend equivalent te vinden. Het Frans had geen equivalent voor 24 Nederlandse vergelijkingen met dieren op de boerderij en het Pools had geen equivalent voor 21 Nederlandse vergelijkingen.

Aan de hand van de hierboven genoemde begrippen: compositionaliteit, doorzichtigheid en gemotiveerdheid, kunnen we ons afvragen hoe het met de vergelijkingen van onze verzameling gesteld is. Alle vergelijkingen zijn dus zeker gekenmerkt door gemotiveerdheid (ze kunnen 3 verschillende graden van motivatie hebben). *Zo sterk als een paard* of *stappen als een haan* is bijvoorbeeld gemotiveerd, *zo koppig als een ezel*, *koorts als een paard hebben* gedeeltelijk gemotiveerd en *een waarheid als een koe* of de Poolse vergelijking *zo dom als een linkerschoen* (*głupi jak but z lewej nogi*) niet gemotiveerd, omdat we geen reden kunnen ontdekken waarom die constructie tot stand gekomen is.

De term doorzichtigheid is verbonden met gemotiveerdheid en is ook in zekere mate subjectief, dus voor elke lezer of toehoorder kunnen we andere resultaten observeren want dat hangt onder andere van zijn wereldkennis af. We stellen echter vast dat wat de vergelijkingen betreft ze doorzichtig zijn of tenminste gedeeltelijk doorzichtig omdat vergelijkende constructies vaak bekend zijn en ook gemakkelijk te begrijpen. Dus *een waarheid als een koe* of het Poolse *zo dom als een linkerschoen* zijn misschien niet gemotiveerd, maar wel doorzichtig voor de moedertaalspreker.

Het laatste criterium betreft de vraag of de vergelijkingen compositioneel zijn. Alle vergelijkingen in ons corpus zijn gedeeltelijk compositioneel – niet alle morfemen binnen een vergelijking nemen we letterlijk (bijv. *een waarheid als een koe, van iets verstand hebben als een koe van saffraan eten, werken als een paard*, enz.). We kunnen zeggen dat in het geval van vergelijkingen we altijd tenminste één morfeem letterlijk nemen of het een kenmerk van een dier is of een activiteit, een verbum. Er is geen vergelijking te vinden in het corpus die als geheel-niet compositioneel fungeert (dat wil zeggen als we geen van de morfemen binnen een vergelijking letterlijk nemen) en ook geen enkele die helemaal compositioneel zou zijn (dat wil zeggen als we alle morfemen binnen een vaste verbinding letterlijk interpreteren).

4. Verder onderzoek en conclusies

Voor verder onderzoek wil ik ook de volgende vraag beantwoorden: zijn er significante verschillen in de soorten dieren die in vergelijkingen opduiken? Welke dieren er worden gebruikt, zegt misschien wat over de sociolinguïstische achtergrond. Ik denk dus dat ik dieper op de sociolinguïstische consequenties zou moeten ingaan. Bovendien wil ik graag het *Van Dale Groot Vergelijkings woordenboek* raadplegen. Dit woordenboek is specifiek en zou mijn onderzoek verder kunnen verrijken.

De vergelijkingen die in het corpus voorkomen laten zien dat de drie talen worden gekenmerkt door een flink aantal vergelijkingen met dieren op de boerderij, met het Pools op de eerste plaats, gevolgd door het Frans en het Nederlands. Boerderijdieren hebben altijd dicht bij de mens gestaan en hebben daardoor bijgedragen tot het ontstaan van allerhande vergelijkingsconstructies. Verder blijkt dat *paard, ram, varken* en *os* de meest voorkomende diersoorten zijn in de vergelijkingen in het Pools, *ezel, koe, os* en *varken* voor het Frans en *paard, kip* en *varken* in het Nederlands. Aan de andere kant heeft het Frans geen vergelijkingen met *ram, schaap, gans* en *kip*, het Nederlands geen vergelijkingen met *ram* en *hen* en het Pools geen vergelijkingen met *kip* en *lam*. Verder blijkt er een grotere overeenkomst te zijn tussen het Pools en het Nederlands dan tussen het Nederlands en het Frans. Onze hypothese is dat er in vervolgonderzoek nog meer verschillen gevonden zullen worden tussen het Frans en het Nederlands. Ten slotte wijzen we erop dat er vaak andere dieren of elementen in de Franse of Poolse vergelijkingen voorkomen in vergelijking met de Nederlandse en dat het in de meeste gevallen bijgevolg onmogelijk was passende equivalenten te vinden.

BIBLIOGRAFIE

- BANKO, MIROSLAW (2007). *Słownik porównań*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- BOGAARDS, PAUL (1998). *Van Dale Groot Woordenboek Frans-Nederlands*. Utrecht & Antwerpen: Van Dale Uitgevers.
- CZOCHRALSKI, JAN & STANISLAW PREDOTA (1993). *Podręczny niderlandzko-polski słownik frazeologiczny/Nederlands-Pools fraseologisch handwoordenboek*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- DEN BOON, TON & DIRK GEERAERTS (red.) (2005). *Van Dale Groot Woordenboek van de Nederlandse taal*. Utrecht & Antwerpen: Van Dale Uitgevers.
- FLEISCHER, WOLFGANG (1997). *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: De Gruyter.
- HOFMAN, MARTHA (2010). *Pocketwoordenboek Nederlands*. Amsterdam & Utrecht: Prisma.
- LAKOFF, GEORGE & MARK JOHNSON (2003). *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- KLIMASZEWSKA, ZOFIA & RENE GENIS (2009). *Słownik polsko-niderlandzki/Woordenboek Pools-Nederlands*. Amsterdam: Pegasus.
- KLIMASZEWSKA, ZOFIA e.a. (2009). *Słownik niderlandzko-polski/Woordenboek Nederlands-Pools*. Amsterdam: Pegasus.
- KOWALSKA-SZUBERT, AGATA (1996). *De kool en de geit. Nederlandse vaste verbindingen met een dier- of plantelement*. Utrecht: LED
- PREDOTA, STANISLAW (2003). *Wprowadzenie do językoznawstwa niderlandzkiego*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- REY, ALAIN & SOPHIE CHANTREAU (1984). *Dictionnaire des expressions et locutions figurées*. Paris: Dictionnaire Le Robert.
- SKORUPKA, STANISLAW (1967). *Słownik frazeologiczny języka polskiego. T. 1*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- SKORUPKA, STANISLAW (1999). *Słownik frazeologiczny języka polskiego. T. 2*. Warszawa: Wiedza Powszechna
- STOETT, FREDERIK (1981). *Nederlandse spreekwoorden en gezegden verklaard en vergeleken met die in het Frans, Duits en Engels*. Leiden: Thieme.
- VAN HET REVE, KAREL (1978). "Vergelijkkingen dienen ter verduidelijking", in: *Uren met Henk Broekhuis*. Amsterdam, AUP, 70–73.
- VERSTRATEN, LINDA (1992). *Vaste verbindingen. Een lexicologische studie vanuit cognitief-semantisch perspectief naar fraseologismen in het Nederlands*. Utrecht: LED
- VIGERIE, PATRICIA (1992). *La Symphonie animale. Les animaux dans les expressions de la langue française*. Paris: Larousse.
- WYSOCZANSKI, WLODZIMIERZ (2006). *Językowy obraz świata w porównaniach zleksykalizowanych. Na materiale wybranych języków*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- ZAREBA, LEON (2006). *Dictionnaire idiomatique français-polonais*. Kraków: Universitas.

LEXIKÁLNÍ PŘIROVNÁNÍ SE ZVÍŘATY V NIZOZEMŠTINĚ, FRANCOUZŠTINĚ A POLŠTINĚ

Přirovnání patří do oblasti frazeologie. Často mají stálou strukturu a jejich význam je nebo by měl být snadno srozumitelný, protože se dané adjektivum nebo sloveso odvolává na charakteristiku zvířete, která je metaforou lidské vlastnosti (např. *Tvrdohlavý jako mezek*, *Plave jako delfín*). Proto předpokládáme, že většinu srovnání lze považovat za zcela transparentní (*doorzichtig*). Příspěvek vysvětluje následující frazeologické pojmy: průhlednost (*doorzichtigheid*), kompozičnost (*compositionaliteit*) a motivace

(*gemotiveerdheid*). Výzkumný korpus se omezuje na specifickou skupinu zvířat: hospodářská zvířata. Na základě nizozemského jazyka hledáme francouzské a polské ekvivalenty. Článek dále představí výsledky výzkumu a závěry.

Beata Popławska

Katolicki Uniwersytet Jana Pawła II

E-mail: sprawkabeata@gmail.com